

Egészen a rendszerváltást megelőző évekig állami részről a kelletnél több szót nem is ejtettek Grósz érsekről, a hívek magukban őrizték emlékét. Az 1989-es rendszerváltást követően azonban méltóképpen emlékeznek már meg róla – Kalocsán máig szeretettel tekintenek vissza közvetlen és joviális személyére –, mint aki Mindszenty mellett a XX. században a Magyar Katolikus Egyház egyik legkiemelkedőbb alakja volt, aki jó pásztorként állt hívei mellett. Az érsek teljes rehabilitációjára 1990-ben került sor.²⁴

Sági György

A KALOT-mozgalom végnapjai Borsodszentgyörgyön

A KALOT (Katolikus Agrárfűzési Legényegyletek Országos Testülete) mozgalmat P. Kerkai (Czinder) Jenő jezsuita szerzetes hívta életre Szegeden 1935-ben. A jezsuiták az elsők között ismerték fel, hogy a hagyományos paraszti kultúra bomlásnak indult a két világháború között. A parasztságon és a munkásosztályon belül főleg a gazdasági világválság hatására radikalizálódás volt megfigyelhető. Mind a marxista, mind a szélsőjobboldali eszmék egyre nagyobb teret kezdtek el hódítani ezen társadalmi rétegek körében. Ennek próbálta elejét venni a KALOT-mozgalom, amely programját négy pontban foglalta össze: 1. *Krisztusibb embert!*; 2. *Műveltebb falut!*; 3. *Életerős népet!*; 4. *Önérzetes magyart!*

A háború után aztán az egész mozgalom léte veszélybe került. Az 1945. február 1-jén Debrecenben megjelent *Második évtizedbe indul a KALOT* című körirat a változó időkre reagálva együttműködést hirdetett a Kommunista Párttal a romok eltakarításában mindaddig, míg egyik fél sem nyúl becstelen eszközökhöz céljai megvalósítása érdekében. A KALOT legnagyobb riválisa az akkor már kommunista befolyás alá került MADISZ (Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség) volt. A két szervezet, bár megpróbált közeledni egymáshoz, de az utóbbi megítélése korántsem volt egységes. Egyházi körökben igen heves tiltakozást váltott ki, amikor a MADISZ egyes helyi szervezetei erőszakos eszközöket alkalmaztak országszerte az általuk „*fasisztá*”-nak minősített KALOT tagjaival szemben.

Csanádpalotán például a MADISZ-tagok azzal az ürüggyel akadályozták meg egy KALOT-gyűlést, hogy amíg saját központjuktól nem kapnak felvilágosítást a katolikus szervezet munkájának lehetőségeiről, addig nem engedélyezik azt.¹

Hasonló esetek Borsodszentgyörgyön is előfordultak. Egy 1946. február 14-én az ózdi rendőrkapitánysághoz eljuttatott levelében Bakos Károly helyi római katolikus plébános arról panaszkodott, hogy a falubeliek nyugalmát az utóbbi idők pártvillongásai teljesen felzaklatták. A lelki vezető többször is hangot adott annak a döntésének, hogy a templomot és az iskolát működési helyszínként semelyik politikai pártnak, vagy annak keretén belül működő szervezetnek nem fogja átengedni. E két helynek ugyanis minden politiká-

24 Sági i. m. 2018. 267–295.

1 Balogh Margit: A KALOT története, 1935–1946. Történelmi Szemle XXXVI. évf. 1994. 3–4. sz. [283 – 298.] 284–286, 296–297.

tól mentesnek kell maradnia. A politikai pártoknak egyébként is megvan a maguk párt-helyisége, ahol szabadon gyakorolhatják tevékenységüket. Az iskolában belügyminiszteri engedéllyel, tisztán valláserkölcsi alapon, csupán a Szívgárda gyermekegyesület, valamint a KALOT és a KALÁSZ ifjúsági és leányegyesületek tevékenykedhettek.

Az egy helyi bányamunkás irányítása alatt álló MADISZ és SZIM (Szociáldemokrata Ifjúsági Mozgalom) tagjai viszont ezt a tényt sehogyan sem tudták elfogadni, és minden eszközzel azon dolgoztak, miként lehetetlenítsék el a KALOT templomi, iskolai működését.

1945 karácsonyának első napján a délutáni mise után például, amikor a KALOT-ifjak átvonultak az iskolába, hogy a következő napi istentiszteletre átpróbálják az előadandó magyar és latin nyelvű énekeket, a MADISZ és SZIM vezetője társaival utánuk ment, és megfenyegette a fiatalokat, hogy ha még egyszer meglátja őket ott, utasítást fog adni az egész csoport szétverésére, a kántor ingét pedig letépeti.

Az inzultálás másnap a templomi mise előtt folytatódott. A MADISZ és SZIM tagjai kísérletet tettek arra, hogy megakadályozzák az énekkar kórusba történő feljutását, ami igen hangos szóváltást eredményezett. Szerencsére néhány éltesebb férfi a rendbontókat lezavarta a kórusról, így a nyugalom, ha időlegesen is, de helyreállt, és a szertartást meg tudták tartani.

1946. február 1-jén a KALOT-tagok egy következő nap bemutatandó színdarab főpróbájára gyűltek össze az iskolában, amikor a már említett rendbontók a próba meggátolása és a színpad szétverése céljából karbidlámpákkal, illetve fejszéssel felszerelve újból megjelentek. A próbát irányító Szabó József kántor az izgalom hevében, a nagyobb baj elkerülése érdekében az épület másik oldalán lévő ablakon át 3–4 fiút a bíróért és néhány esküdtert menesztett, akik aztán idejekorán széteszlatták a zavargókat.

Pár napra rá, február 7-én délután a MADISZ- és SZIM-ifjak az iskolakulcsot követelve jelentek meg Szabó József kántor előtt, mivel ők is próbát akartak tartani a KALOT helyiségében. A kérést a kántor megtagadta. Egyrészt azért, mert a terem az előző napi előadás után frissen lett felmosva, másrészt pedig a kulcsot a plébános előzetes írásos engedélye nélkül senkinek nem adhatta ki. Az elutasításba beletörődni képtelen fiatalok ezután karóval betörték az iskolafolyosó ajtaját, majd önhatalmúlag behatoltak az épületbe, és elkezdtek ott próbálni. A KALOT helyiségét ezt követően is rendszeresen használták, a tantermeket összecigarettázták, összeköpködték, összesarazták és úgy hagyták, derül ki a plébános jelentéséből. Az iskola a háború utáni válságos gazdasági körülmények között nem tudott takarítószemélyzetet alkalmazni, így a kántor két tanítónő és a nagyobb tanulók segítségével végezték ezt a munkát.

Károly atya a legnagyobb veszélyt ugyanakkor az egyre jobban terjedő ateizmusban látta, melyet a MADISZ és SZIM magában hordozott. Vezérük nyíltan ilyen gúnyolódó kérdéseket tett fel társainak: „*Hisztek ti az Istenben? Hát láttátok már ti az Istent? Megfogatátok már az Istent?*” A kántor továbbra is állandó megfélemlítésnek volt kitéve. Ezen esetek részletes bemutatása után a falu lelki vezetője az ügy részletes kivizsgálására kérte az ózdi rendőrkapitányságot.² De közölte, hogy a vizsgálatba ne vonják be az arlói rendőrséget, azoknak a januárban lezajlott intézkedése ugyanis abból állt, hogy a rend éber őrei a helyszínre kiküldve a MADISZ-ifjakkal összeültek és együtt lerészegedtek.

A helyzet a beadvánnyal sem oldódott meg, mert azt válaszra se méltatták. Március 12-én az ügyről a vármegyei tanfelügyelőséget is hasztalanul tájékoztatták, hisz azok már

2 Bakos Károly arlói római katolikus plébános beadványlevele a nagytekintetű Ózdi Rendőrkapitányságra. Kelt: Arló, 1946. február 14. Kézirat. Egri Főegyházmegyei Levéltár (EFL) 1151/1946.

nem merték felvállalni a kommunistákkal szembeni konfrontációt. Közben az iskolában illegálisan tanyát vert kommunista és szociáldemokrata párt tagjai idővel már annyira magukénak érezték az intézményt, hogy egy alkalommal a tanítónő-választásra összeült egyházközségi képviselőtestület ülését is fel akarták oszlatni, mondván: az zavarja a szomszéd teremben lévő pártgyűlésüket.

Március 20-án a rendbontók újfent azzal a kéréssel fordultak Bakos Károlyhoz, hogy az iskola épületében szeretnék a 24-én és 25-én bemutatandó *Csizmadia mint költő* és a *Bonyodalmas lakodalom* című színdarabjaik főpróbáját tartani. A kérést a plébános az elvi okok mellett a nagyböjt miatt utasította el. A próbát a tiltást semmibe véve a lelkes színjátszók végül mégis megtartották egy katolikus iskolában, amit az atya külön kihangsúlyozott, mialatt az intézmény első termében jámbor hívek imádkozva és szent énekeket énekelve virrasztottak este 7-től reggel 4 óráig Gyümölcstó Boldogasszony ünnepére. „*Fájdalom látni azt a lelki rombolást, amit ez a néhány elvakított és magáról megfeledkezett, éretlen suhanc véghez visz és éppen Borsodszentgyörgyön, az egyházmegyének köztudomás szerint a legjobb és legromlatlanabb hívei között*” – panasolta. Egy halvány reménysugarat az jelentett, hogy a KALOT- és a KALÁSZ-szervezetek működésének ellehetetlenítésével szembeni tiltakozásként Gyümölcstó Boldogasszony ünnepén a katolikus agrárfiak (a helybeli fiatalok 95%-a) egységesen vettek részt, amire korábban soha nem volt példa.

Minderről egy 1946. március 27-i, az egri főegyházmegyei hatósághoz címzett levélből tudunk.³ Az ügy napvilágra kerülése után az érsekség azt a javaslatot tette a plébánosnak, tájékoztassa az Országos Központot is a KALOT működése terén tapasztalt nehézségekről. Ha az iskolát vagy a kántori lakást a későbbiekben háborgatják, a tettesek ellen szemtanúk által felvett és aláírt jegyzőkönyv kíséretében az ügyészségnél tegyen feljelentést az egyházközség nevében. A KALOT működése további akadályoztatásának elkerülése végett az érsekség hozzájárult mindkét nembeli ifúság részére a Mária Kongregáció létrehozására.⁴ Erre azonban már nem került sor.

A baloldali pártok 1946 tavaszától már egyre drasztikusabb lépésekre szánták el magukat a klerikális erők és a Kisgazda Párt pozícióinak meggyengítése érdekében. Sajtójuk lejáratozó kampányt indított a keresztény ifúsági szervezetekkel szemben. A KALOT feloszlásának ürügyét egy június 17-én elkövetett, két szovjet katona és egy magyar lány életét követelő Budapest Teréz körúti merénylet jelentette.⁵ A feltételezett elkövető holtteste mellett a KALOT-szervezet igazolványát találták meg.⁶

Válaszlépésként 1946. július 18–27. között Rajk László belügyminiszter a KALOT országosan 611 helyi egyesületét oszlatta fel. Nem sokkal később a kisgazda kormány hozzájárult ugyan, hogy a feloszlatozott szervezet Katolikus Parasztifjúsági Szövetség néven új vezetőséggel és alapszabállyal újjáalakuljon, de arra a Szövetséges Ellenőrző Bizottság soha nem adta meg az engedélyt, aminek hatására a mozgalom egy éven belül elsorvadt.⁷

Ifj. Németh Gyula

3 Bakos Károly arlói római katolikus plébános levele a Főtisztelendő Főegyházmegyei Hatósághoz. Kelt: Arló, 1946. március 27. Kézirat. EFL 1151/1946.

4 Az egri érsekség Bakos Károly plébánosnak írt levele a KALOT működése terén tapasztalt nehézségekről. Kelt: Eger, 1946. április 4. Kézirat. EFL 1151/1946.

5 *Balogh Margit* 1994. 297.

6 http://www.rubicon.hu/magvar/oldalok/kommunista_osszeeskuvok_es_cinkosaik_avagy_hogyan_kell_hatalmat_szerezni/ (Utolsó letöltés: 2018. 05. 18.)

7 *Balogh Margit* 1994. 298.